

УДК 373.3+37.058:316.422 "XIX/XX"

Ольга ПИЛИПІВ

СПЕЦИФІКА ПРОГРЕСИВНИХ ІДЕЙ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПРИВАТНИХ ПОЧАТКОВИХ ШКІЛ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ

У статті розкрито специфіку прогресивних ідей становлення та діяльності приватних навчальних закладів України наприкінці ХХ – початку ХХІ століть. З'ясовано новаторські технології організації шкільного колективу, дидактичного аспекту виховної роботи, регламентації в урочно-позаурочній системі. Акцентовано увагу на факторах діяльності закладів приватної освіти, моделях організації життєдіяльності, випускника школи тощо.

Ключові слова: приватна школа, педагогічна система, здоров'я, мораль, здібності, культуротворчі технології.

О. Пылыпив. Специфика прогрессивных идей деятельности украинских частных начальных школ конца ХХ – начала ХХІ столетий. В статье раскрыто специфику прогрессивных идей становления и деятельности частных учебных заведений Украины конца ХХ – начала ХХІ столетий. Прослежены новаторские технологии организации школьного коллектива, дидактический аспект воспитательной системы, регламентации в урочно-внеурочной системе. Особое внимание уделено факторам работы частных общеобразовательных школ, модели организации жизнедеятельности, модели выпускника школы и т. д.

Ключевые слова: частная школа, педагогическая система, здоровье, мораль, способности, культуротворческие технологии.

O. Pylypiv. Specific character of progressive ideas of Ukrainian private educational establishments activity in the end of the XX-th – the beginning of the XXI-th centuries. Specific character of progressive ideas of Ukrainian private educational establishments formation and activity in the end of the XX-th – the beginning of the XXI-th centuries is revealed. Innovated techniques of school community organization, didactic aspect of educational system, regulation in curricular and extracurricular systems are elucidated. The special attention is paid to factors of private educational establishments work,

vital activity organization model, school graduate model etc.

Keywords: private school, pedagogical system, health, morals, abilities, cultural and creative techniques.

Мета: проаналізувати специфіку прогресивних ідей діяльності українських приватних початкових шкіл кінця ХХ – початку ХХІ століть; вичленувати новаторські ідеї роботи вказаних вище установ.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Як зазначено в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, домінуючим чинником указанного процесу безумовно є відкриття закладів різних типів і форм власності. Тож розуміємо: реалізація зазначеного вище передовсім відбуватиметься завдяки створенню та конструктивній діяльності низки загальноосвітніх навчальних установ приватної форми власності. Слід наголосити, що, починаючи з останнього десятиліття ХХ віку, на теренах нашої країни створено мережу приватних закладів освіти й установ напівдержавної форми власності, яка існує й досі. Адже за більш як двадцятирічний досвід, а, тим паче, у часі розвитку високоінформаційних технологій українські приватні освітянські заклади залишаються загальноновизнаними та конкурентоспроможними. Звичайно, на тлі окремих проблем-негативів, як-от: недосконалість системи акредитації й ліцензування, законодавча неунормованість, а також недовершеність благодійної діяльності, слабка матеріально-технічна база, дещо недостатній рівень підготовки педагогічних кадрів, усе ж позитивні моменти приватної освіти переважають.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню розвитку приватних навчальних закладів займалися такі науковці, як Є. Мединський, А. Степович, В. Стоунін, В. Чарнолуський та інші. Проте, на наш погляд, сьогодні ще не набули належного наукового висвітлення (або аналіз цього питання відбувався дещо лапідарно) проблеми становлення саме української приватної початкової

школи зазначеного періоду, а також специфічної ролі прогресивних ідей створення та розбудови згаданих інституцій освіти.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж вести мову про прогресивні ідеї діяльності приватних початкових навчальних закладів, слід, на нашу думку, зацентрувати на тому, що й надалі Україна залишається на стадії поступу альтернативних форм освіти, яка могла б цілком задовольнити потреби батьків і учнів, засновників і благодійників, а також освітні замовлення того чи іншого регіону відповідно до його функціональної специфіки. Крім того, нова школа ХХІ століття ставить за мету створити умови не тільки для повноцінного фізичного чи інтелектуального розвитку дитини, а й сприяє піднесенню культури й духовності особистості з орієнтацією на всю різноманітність вітчизняних і світових зразків освітянської ниви.

Варто виокремити: у жодній країні світу приватна галузь освіти не є домінуючою. Однак уже саме її існування сприяє "подоланню монопольного становища держави в указаній сфері через створення на рівноправній основі недержавних навчально-виховних закладів" [1, 6], спонукає до формування багатогарянтної інвестиційної політики в секторі освіти, виведенню її на відповідний рівень розвинутих країн світу. Крім того, приватній освіті притаманна інтеграція із загальною системою освіти та відповідно з усіма науково-дослідними установами, освітніми центрами, які наявні в Україні.

Якщо побіжно поглянути на досвід кращих приватних загальноосвітніх шкіл України, то насамперед упадає в вічі переконливе свідчення багатьох їхніх керівників щодо поглиблення культуротворчого потенціалу. Адже саме культуротворчі технології сприяють забезпеченню самореалізації та вдосконалення особистості в різних сферах креативної діяльності, її соціалізації. Так, безперечно заслуговують на увагу такі творчі програми, як "Я – громадянин України", "Я – людина", "Я і культура", "Мій життєвий проект", "Я і книга", "Я і слово", "Я і казка", "Я і пісня", "Я і мій внутрішній

світ", "Я і творчість" тощо.

У пропонованій розвідці не варто нам оминати прогресивних ідей у роботі приватної авторської школи М. Гузика м. Одеси. Власне, достатньо пригадати, що 1994 р. вказаний навчальний заклад було занесено до переліку кращих шкіл Європи за рейтингом ЮНЕСКО, а 2005 р. його офіційно визнали одним із кращих навчальних приватних закладів України. Першим і головним показником діяльності цієї установи є те, що її створювали як альтернативну модель приватної школи, яка оминатиме повторів державної у її складових. Як слушно вказує сам засновник і директор закладу Гузик М. П., у модель школи втілено три інновації:

а) світоглядно-філософська основа педагогічної системи школи, що ґрунтується не на так званому світському атеїзмі, а на погляді на світ і дитину, який відповідає Істині;

б) персоніфікована освіта, яка орієнтує навчально-виховний процес на своєчасне відкриття, повну реалізацію і динамічний розвиток задатків природного ключового таланту дитини. Адже "безумовне формування і розвиток природного ключового таланту кожної дитини - ось той справжній і неперевершений пріоритет, над яким має працювати справжня, природовідповідна та дійова педагогіка" [5, 37];

в) у справжній школі мають функціонувати ті взаємини, які варто мати в суспільстві. Власне, "діти мають займатися тими справами, які є перспективними в майбутньому... Школа має бути для учня своєрідним полігоном, на якому він пристосовує себе до тих умов праці, культури і життя, які будуть домінувати завтра" [5, 38].

Опираючись на наукові дослідження минулих років, зауважимо, що, крім беззаперечної значущості процесу навчання, домінуючу роль поруч із ним відіграє і виховання. Так, навчаючи, виховуючи та готуючи людину до існування в соціумі, ми хочемо бачити її вільною, компетентною і креативною особистістю, здатною до саморозвитку та самореалізації. Тож упровадження таких завдань у життя здійснюється за умов когерентного підходу до навчального та виховного процесів. Саме стосовно виховання, то зацентруємо: результатом його постає індивідум, який спроможний здійснити самостійний вибір власної діяльності, зуміє досягти конструктивного показника в прояві задоволення особистих інтересів і потреб, у виявленні позитивних емоцій.

Із-поміж відомих в Україні приват-

них навчальних закладів своїми прогресивними ідеями щодо виховання слід виділити таку, як "Золота рибка" м. Суми. Як зазначає її директор, "управління виховною системою приватного закладу здійснюється через конкретизацію цілей виховання, розширення провідних видів діяльності, запровадження новацій у виховний процес, діяльність психологічної служби, яка забезпечує коригування, вдосконалення відносин, розширення взаємодії з середовищем" [6, 68].

Отож підґрунтям моделі виховного процесу навчального закладу "Золота рибка" постає принцип триєдності, який реалізується через вирішення проблем здоров'я, моралі, здібностей. На переконання керівника школи, тут є місце для кожного відповідно до його здібностей та обдарованості. Установа працює в режимі повного дня, учні в якій перебувають із 9 до 20 години. Домашні завдання виконують у школі під час процесу самопідготовки. А також дітям надано можливість вивчати кілька іноземних мов. Крім того, Тетяна Цуканова (директор) підкреслює важливість принципу роботи школи "Золота рибка" за схемою неперервності освіти, яка включає такі рівні:

- I рівень – дошкільне виховання, де складаються умови для емоційного виховання дітей, формування їхньої особистості, оволодіння основними засобами розумової діяльності, полегшеної адаптації при переході до школи;

- II рівень – початкова освіта. Класи комплектуються за результатами комплексного відбору, що базується на рівні загального розумового та фізичного розвитку дітей і психодіагностичного дослідження;

- III рівень – перехідний (5–7 класи). Навчання ведеться в динамічних групах і тимчасових класних колективах;

- IV рівень – базовий (8–9 класи). Відбувається перерозподіл класних колективів відповідно до реальних навчальних можливостей і самовизначення учнів;

- V рівень – рівень професійного визначення (10–11 класи). Формуються спеціалізовані групи, навчання в яких ведеться на базі вищих навчальних закладів;

- VI рівень – регіональне відділення Київського інституту "Розвиток людини" [6, 69].

Як бачимо, діяльність навчально-виховного закладу за запропонованою схемою забезпечує науково обґрунтовану наступність освіти в межах дитячий садок – школа – вищий навчальний заклад.

Близьким до проаналізованого приватного навчального закладу стосовно

концепції роботи установи й особливо в дотриманні наступності діяльності "дитячий садок – початкова школа – гімназія" є Одеська приватна гімназія "Мрія". Як слушно зазначає її директор Марія Дідич, школа – це освітній простір, у якому реалізуються програми раннього розвитку дитини, дошкільної освіти, I, II і III ступенів середньої загальної освіти, а також програма додаткової освіти.

Так, особливостями навчального процесу вказаного закладу постають:

- 1) "відкритість освітнього процесу;
- 2) повага до особистості учня, педагога, батьків дитини;

- 3) створення умов до розвитку кожного учня з урахуванням його індивідуальних освітніх потреб і можливостей;

- 4) організація умов для безперервної освіти школярів;

- 5) визнання всіх позитивних змін у процесі розвитку й результатів освітньої діяльності як досягнень учня;

- 6) орієнтація на використання сучасних педагогічних технологій" [2, 33].

На особливу увагу заслуговують і проекти згаданої освітньої приватної інституції, які впроваджуються. Так, прогресивний характер має "Програма розвитку", метою якої є забезпечення нового етапу інтенсивного розвитку освітньої установи за аналогією з кращими навчальними закладами країн Європейського Союзу й у контексті міжнародних досліджень якості шкільної освіти останніх років. Також програма "Тімблдінг", яка покликана надавати кожному членові колективу відчуття, "що про нього турбуються, відповідальність за інших, а це об'єднує колектив, робить кожну справу ще більш важливою, дає змогу додати до роботи елементів сімейного духу відпочинку" [2, 32]. Крім того, привертає увагу до себе проект "Батьківські дні". Його завданням постає розв'язання проблем взаємодії сім'ї та гімназії. Базовими ж проектами, які реалізуються в школі, залишаються: "Соціально-педагогічний розвиток комплексу", "Психолого-педагогічне забезпечення", "Програма підтримки талановитих дітей", "Педагогічні технології", "Здоров'язбереження в освітньому процесі", "Розвиток виховної системи", "Розвиток інфраструктури школи" тощо.

Цікавими та прогресивними ідеями власної діяльності може "поділитися" й Полтавський приватний навчально-виховний комплекс "Паросток" (ЗНЗ-ДНЗ), заснований громадською організацією Педагогічний центр "Академія". Як зазначає директор, "школа стоїть на засадах класичної академічної освіти, яка дає дитині широкі можливості для вибору май-

бутнього, є можливість поглибленого вивчення предметів згідно з нахилами й обдаруваннями, створення індивідуальних навчальних планів у старших класах. З 2007–2008 н. р. старша школа має історико-філологічний профіль" [3, 9].

Так, засновники ПНВК "Паросток" виокремлюють місце та місію навчального закладу в освітньому просторі України як "школи екології дитинства". Теоретичним фундаментом педагогічного пошуку постала теорія виховних систем (Л. Новікова, В. Караковського). Авторська ж виховна система характеризується терміном "школа-родина". Це зумовлено невеликою кількістю школярів, особливим способом організації стосунків гуманістичного змісту та головною ідеєю педагогічного процесу школи.

Креативним поштовхом для створення авторської виховної системи постали ідеї Шалви Амонашвілі про шкільний день як одиницю педагогічного процесу. Технологія організації шкільного гурту – від Антона Макаренка. Суть її полягає в його системі різновікових загонів, змінних командирів, соціальної значущості дитячого життя, наповненого справжніми важливими справами. Технологія ж організації стосунків і рефлексії – від Ігоря Іванова. Особливу роль у ній відіграє організація колективної творчої діяльності (КТД), відповідно технологія організації стосунків турботи, які в цій діяльності виникають, і технологія організації рефлексії як компонента КТД. Власне, останнє (КТД) і є способом організації життєдіяльності шкільного гурту: від найменшої справи – до цілого періоду шкільного життя. Крім того, у ПНВК "Паросток" запроваджено блочну систему навчання, яка дає школяреві можливість зануритися в проблематику того чи іншого навчального предмета чи певною мірою розвантажує дитину в її навчальній діяльності, зменшуючи час на самопідготовку.

Основу ж дидактичного аспекту виховної системи становить формування позитивної мотивації до пізнавальної діяльності. Саме з цією метою в школі "Паросток" використовують найрізноманітніші форми колективної й індивідуальної рефлексії. З метою застосування рефлексії як засобу інтеріоризації педагогічний колектив розробив авторський учнівський щоденник, який наприкінці тижня має графу для завдання рефлексивного змісту ("Я зумів...", "Я навчився", "Я вдячний", "Моя добра справа" тощо). Її заповнює дитина у вихідні дні. Як слушно зазначає керівник установи ПНВК "Паросток", "така системна ро-

бота над свідомим освоєнням позиції учня є потужним засобом розвитку здатності до самоосвіти" [3, 13].

Головною ж ідеєю організації педагогічного процесу школи "Паросток" є проживання дитиною кожного фрагмента вказаного вище процесу. Результатом постає подолання навчальним закладом обмеженості урочно-позаурочної регламентації, що, по суті, надає педагогічному процесові рис цілісності. Також опираючись на природовідповідне дитинству проживання реалій людської культури як реалій власного життя дитини, педагоги ПНВК "Паросток" створили таку модель організації життєдіяльності в умовах виховної системи, яка дозволяє школяреві стати компетентним індивідумом світової спільноти.

І насамкінець, гадаємо, варто звернути увагу на новаторські "шляхи" діяльності приватної католицької школи імені Василя Великого м. Івано-Франківська. Окрім раніше перелічених і проаналізованих прогресивних ідей інших приватних навчальних закладів, варто звернути увагу на такі складники, як учнівське самоврядування і його раду (РУС), що підзвітне загальним зборам установи. Саме РУС проводить спільні засідання з батьківською радою школи та педагогічним колективом, соціологічні дослідження з проблем життєдіяльності учнівського колективу, організовує чергування в класах та школі, проведення та підготовку загальношкільних свят, літургій, змагань, конкурсів, виставок тощо.

Безперечно, впадають у вічі і такі фактори роботи навчального закладу, як мовна стратегія в освіті школи, соціальний захист учасників навчально-виховного процесу, зв'язок освіти з розвитком громадянського суспільства, християнська виховна методика як виховний надприродний вплив Божої благодаті на душу та серце дитини через молитву, Святе Письмо, участь у Святій Літургії, що відповідно допомагає сформувати модель випускника школи.

В її основу входять такі чинники, як "освіченість (знання, уміння, навички та можливість їх застосувати, різнобічні інтереси, творче мислення); вихованість (високий рівень морального й естетичного розвитку, гуманістичні та патріотичні засади виховання, любов до праці); духовна культура ("ядро суб'єктивності" (психологічний зміст особистості), ціннісні орієнтації, ідеали, мотиви); компетентність (комунікабельність, конкурентоздатність, готовність до самоствердження); креативність (розвиток творчих здібностей, готовність до наукової та пошукової роботи); соціальність (адекватне ставлення

до громадських прав і обов'язків, готовність до родинного життя); рівень розвитку (загального фізичного, психічного, вольового) тощо" [4, 72].

Висновки. Перелічені нами приватні навчальні заклади беруть за основу концепцію реалізації ліберальної освіти, яку висунув Дж. Дьюї на межі ХХ століття. Суть її полягає в тому, що сенсом навчального процесу є те, щоб дати дитині можливість виявити власні вроджені таланти, прищепити їй прагнення до творчості, дослідницької роботи, пошуку особистого життєвого шляху та до самовдосконалення, а не в тому, щоб "упхати" в школяра якомога фактичних знань.

Як бачимо, взаємоструктурним показником діяльності приватних навчальних закладів є те, що поруч із використанням загальнотрадиційних курсів вивчення дисциплін вони запроваджують нетрадиційні (наприклад, логіку, риторику, основи філософських знань, релігієзнавство тощо). Адже для них важливим залишається те, щоб упродовж навчання в приватній школі всі курси були взаємопов'язаними, взаємозгодженими, не порушували основного принципу освіти – наступності. Позитивним залишається і той факт, що в приватній освіті з'являється багато педагогічних ініціатив, яких у державній, на жаль, немає можливості запровадити (особливо через фінансовий бік справи).

Л І Т Е Р А Т У Р А

1. Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ століття) // Освіта. – 1993. – № 44–46. – 62 с.
2. Дідич М. Приватна освіта в Україні: яка вона?.. / Марія Дідич // Директор школи. – 2012. – № 5 (65). – С. 31–50.
3. Дмитренко Т. У вимірі дитинства / Тетяна Дмитренко, Олена Крамарева // Завуч. – 2009. – № 25 (391). – С. 9–13.
4. З вірою в майбутнє... : Ювілейне видання з нагоди відзначення столітньої освітньої діяльності сестер Чину святого Василя Великого у Станіславові та 7 років з дня відкриття ІФ ПЗШ І–ІІІ ступенів "Католицька школа святого Василя Великого" / Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2009. – 73 с.
5. Приватна школа може краще виховувати дітей, ніж державна / Інтерв'ю Миколи Гузика // Директор школи, лицею, гімназії. – 2009. – № 2. – С. 35–39.
6. Цуканова Т. Приватна школа: специфіка неперервної освіти і обдаровані діти / Тетяна Цуканова // Рідна школа. 1999. – № 1. – С. 68–70.

Стаття надійшла 23.03.2015 р.